

RADERWERK is de rubriek waar we het willen hebben over het gebouw op zich. Het meer technische aspect, de hardware van het jeugdverblijfcentrum, zeg maar. Deze keer nemen we het sanitair onder de loep.

DE WAS EN DE PLAS

TIPS VOOR DE INRICHTING VAN HET SANITAIR IN EEN JEUGDVERBLIJF

In HuisWerk 4 vroegen we enkele jeugdgroepen wat hun keuze voor een bepaald jeugdverblijf beïnvloedt. De netheid van het gebouw bleek de rode draad te zijn en dan vooral het sanitair. Een verouderd en smerig sanitair doet groepen afhaken. Voldoende reden om een aantal tips mee te geven voor wie zijn sanitair wil verbeteren of vernieuwen. We starten echter met een aantal wettelijke bepalingen.

HET DECREET 'TOERISME VOOR ALLEN'

Het decreet 'toerisme voor allen' omschrijft de voorwaarden waaraan een

erkend jeugdverblijf moet voldoen. We beperken ons hier uiteraard tot het sanitair.

Elk erkend jeugdverblijf heeft minstens één toilet per 15 personen. Urinoirs of plasgoten worden daarbij niet meegerekend: niet onlogisch, want ze kunnen enkel door jongens gebruikt worden. De toiletten zijn overdekt en duidelijk van elkaar gescheiden. Ze beschikken over stromend water en kunnen verlicht en verlucht worden. Dat toiletten hygiënisch moeten zijn, spreekt voor zich.

Er is ook een aparte wasruimte die voorzien is van een kraantje met stromend water per 15 personen. Twee

gescheiden douches zijn verplicht voor jeugdverblijven van het type B (voor kleinere huizen tot 20 personen is één douche voldoende). C-huizen moeten bovendien over minstens één douche per 20 personen beschikken.

Het decreet omschrijft enkel minimumvoorwaarden. Wil je als uitbater extra comfort aanbieden aan de groepen, dan is het voorzien van extra sanitair zeker aan te raden. Zo kan je als jeugdverblijf type A toch douches voorzien of het aantal toiletten of kraantjes optrekken. Op die manier beperk je de wachttijd voor groepen wanneer sanitair intens gebruikt wordt.

Naast de erkenningscriteria uit het decreet worden bijkomende voorwaarden rond toegankelijkheid opgelegd voor wie zijn sanitair wil verbeteren of vernieuwen en hiervoor infrastructuursubsidies aanvraagt bij Toerisme Vlaanderen. Dit kwam reeds uitgebreid aan bod in HuisWerk 9.

HET LEGIONELLABESLUIT

Het legionellabesluit is bedoeld ter preventie van de veteranenziekte. Deze ziekte wordt veroorzaakt door de legionellabacterie die zich verspreidt via waternevel en een longontsteking kan veroorzaken. Risicogroepen zoals ouderen, rokers of mensen met een verzwakt immuunsysteem zijn sneller

vatbaar. Wanneer de legionellabacterie in hoge mate aanwezig is, kan echter iedereen ziek worden, ook kinderen en jongeren. Omdat voorkomen beter is dan genezen, moeten hoge concentraties van de bacterie vermeden worden. De legionellabacterie groeit aan bij een temperatuur tussen 20 en 50° C. Onder 20° C blijft de bacterie leven. Warmwaterleidingen moeten daarom aan het aftappunt een temperatuur van minimaal 60° C behalen, koudwaterleidingen moeten onder 20° C blijven. Algemeen kunnen we volgende tips meegeven:

- Zorg voor een goede isolatie van de waterleidingen.
- Scheid de leidingen voor warm en koud water.
- Hou de afstand tussen verwarmingselement en aftappunt zo kort mogelijk.
- Steek voldoende druk op de leidingen.
- Probeer stilstaand water in de leidingen te voorkomen.
- Onderhoud de installatie goed.

In 2007 werd door de Vlaamse regering een aangepast legionellabesluit goedgekeurd, van toepassing op jeugdverblijven van minstens 15 personen. Dit besluit vervangt oudere wetgeving. Er was een korte overgangperiode voorzien, maar die is op 4 mei 2008 verstrekken. In het besluit worden jeugdverblijfscentra beschouwd als inrichtingen met een matig risico. Waterdistributiesystemen waarop enkel wastafels en toiletten zijn aangesloten, vallen niet onder het legionellabesluit. In de praktijk gaat het dus over jeugdverblijven met douches en/of sproeikranen aan de afwasbak.

In een dergelijk jeugdverblijf met een capaciteit van minstens 15, maar niet meer dan 40 personen moet volgens het besluit elk toestel dat warm water produceert, op 60° C worden gehouden en minstens jaarlijks onderhouden worden. Zoniet moet je de groepen duidelijk informeren dat de installatie niet legionellaveilig is. Jeugdverblijven met een capaciteit van af 41 personen moeten bovendien een

risicoanalyse en beheersplan opstellen. Om zo'n risicoanalyse en beheersplan op te stellen, stelt de Vlaamse overheid fiches ter beschikking.

Voor nieuwe installaties moet elk jeugdverblijf (vanaf 41 personen) ook rekening houden met preventiemaatregelen opgenomen in een "best beschikbare technieken"-studie. Voor meer informatie: raadpleeg www.cjt.be/Legionellabesluit.html.

DE WATERKEURING

Omdat er bij de watervoorziening in het sanitair zowel gebruik kan gemaakt worden van leidingwater als regenwater, moet elke nieuwe en vernieuwde binneninstallatie gecontroleerd worden. Door deze waterkeuring wil men vermijden dat regenwater in de distributieleiding terugvloeit. De keuring kan gebeuren door een drinkwatermaatschappij of een erkende keuringsinstantie. Een lijst van instanties kan je terugvinden via www.waterloketvlaanderen.be.

De keuring moet je als uitbater altijd zelf aanvragen. Wanneer een bouw-

aanvraag wordt ingediend, stuurt de gemeente een informatiemap met een brochure, een in te vullen inlichtingenformulier en een aanvraagformulier voor de keuring. Bij je aanvraag voeg je een uitvoeringsplan van de binneninstallatie en een lijst van de geplaatste toestellen toe.

Belangrijk is alvast de scheiding tussen de waterleiding voor drink- en regenwater en het gebruik van de juiste toestellen. Verder wordt nog nagegaan of alles geplaatst is volgens het 'technisch reglement voor water bestemd voor menselijke aanwending'.

Meer informatie kan je terugvinden bij de koepelorganisatie van de Vlaamse waterbedrijven: www.svw.be.

AFVALWATER

Elk sanitair brengt afvalwater met zich mee. Is er riolering voorzien, dan is een aansluiting van het afvalwater op die riolering verplicht. Het afvalwater wordt dan naar een collectief zuiveringssysteem afgevoerd. Wanneer de riolering echter geen aansluiting heeft op een collectief waterzuiveringssysteem, moet je als uitbater zelf instaan voor de zuivering. Geen goedkope aangelegenheid trouwens, omdat je moet voorzien zijn op piekgebruiken (bijv. iedereen douchet tegelijk).

Hetzelfde geldt voor plaatsen waar geen riolering voorzien is en het afvalwater geloosd wordt in het oppervlaktewater of in het grondwater. Hoe de waterzuivering moet gebeuren en aan welke normen moet worden voldaan, hangt af van het feit of er in de toekomst al dan niet een aansluiting op een collectief waterzuiveringssysteem gepland staat. Wil je weten hoe de vork aan de steel zit, dan neem je best contact op met de milieudienst of de technische dienst van de gemeente.

INPLANTING VAN HET SANITAIR IN HET GEBOUW

De inplanting van het sanitair in het gebouw kan van jeugdverblijf tot jeugdverblijf sterk verschillen. Zo kan het sanitair in een jeugdverblijf versnipperd liggen over het gebouw, voorzien zijn in de kamer of gelegen zijn in een centrale ruimte.

Wanneer gewerkt wordt in een bestaand gebouw, is de keuze van inplanting dikwijls beperkt. Er moet bij-

voorbeeld rekening gehouden worden met bestaande leidingen of beschikbare ruimtes. Heb je de vrijheid, dan kan je inspelen op de verwachtingen van de doelgroep. Zo staan bepaalde groepen of begeleiders op hun privacy waardoor sanitair in kamers voorzien kan worden. Toch komt een sanitair blok binnen het jeugdtoerisme frequenter voor. Een centraal sanitair is niet enkel goedkoper in realisatie, het onderhoud is ook minder tijdsintensief. Maar belangrijker: het voldoet perfect aan de wensen van de prioritaire doelgroep, de jeugdgroepen. Is er voldoende ruimte, dan kan zelfs een sanitaire ruimte voorzien worden voor jongens en meisjes.

Waar het sanitaire blok best wordt ingepland, hangt af van nog enkele bijkomende elementen. We zetten ze op een rijtje.

Het sanitair blok ligt liefst in de nabijheid van het verwarmingselement. Hierdoor wordt niet enkel tegemoet gekomen aan de voorwaarden van het legionellabesluit, ook heb je aan het eindpunt sneller warm water waardoor het waterverlies aanzienlijk beperkt wordt. De afstand vanuit de slaapzaal, de dagzaal en eventueel de buitenruimte tot het sanitair speelt ook een belangrijke rol. Het sanitair, en in het bijzonder de toiletten, is best vlot en snel bereikbaar. Handig zijn daarom sanitaire ruimtes met zowel een binnen- als buitendeur. Op die manier hoef je 's nachts niet naar buiten en kan je overdag het sanitair gemakkelijk bereiken tijdens een buitenactiviteit. Bovendien kan het water na de schoonmaak eenvoudig naar buiten. Een rechtstreekse verbinding tussen sanitair en eetzaal en keuken is dan weer uit den boze omwille van de hygiëne. Is het sanitair ver van de slaapzaal verwijderd, dan heeft een apart nachttoilet zeker een meerwaarde. Een apart toilet is tot slot best voorzien van een kleine lavabo. Om geluidsoverlast vanuit de dagzaal naar de slaapzaal te beperken, kan het sanitair ook als buffer dienen. Dit kan door het sanitair tussen de slaapzaal en de dagzaal te voorzien. Ligt de

slaapzaal boven, dan kan het sanitair eventueel onder de slaapzaal komen. Een sanitair blok los van het hoofdgebouw is minder interessant. Is er echter geen alternatief, dan wordt het sanitair best beschut tegen de zon en is de afstand tot het jeugdverblijf beperkt. Indien mogelijk wordt ook hier best nog een apart nachttoilet in het jeugdverblijf zelf voorzien. Een apart sanitair blok is wel zinvol wanneer er kampeergrond is voorzien. Zo kan het jeugdverblijf en de tentengrond apart verhuurd worden. Bovendien wordt de capaciteit van het sanitair binnen niet overbelast (zie HuisWerk 8)

HET SANITAIR BLOK

Groepen vinden hygiëne in het sanitair belangrijk. Daarom neem je als uitbater best de nodige maatregelen om eenvoudig onderhoud te garanderen. Dit kan door de vloer, de muren

en het plafond in afwasbaar materiaal af te werken. Schimmel kan je voorkomen door waterinloop te vermijden, bijv. tussen wasgoot en muur, of een effen vloer te kiezen zonder voegen. Ook kalkaanslag kan een vuile indruk maken en brengt bovendien schade toe aan leidingen en kranen. Een waterverzachter kan een oplossing zijn.

Verluchting is eveneens belangrijk. Zeker doucheruimtes verdienen daarbij extra aandacht. Via ramen, verluchttingsroosters in deuren of een mechanisch ventilatiesysteem kan je de luchtcirculatie bevorderen. Let wel op voor hinderlijke tocht en inkijk via de ramen. Wanneer de wanden van de toiletten en douchecellen niet tot het plafond doorlopen, is een centrale verluchting voldoende.

VOORBEELDEN UIT DE PRAKTIJK

'T LOTEGAT ZONNEBEKE

't Lotegat is een jeugdverblijf type B met een binnencapaciteit van 56 personen. Tot voor kort konden tenten worden bijgeplaatst tot een totale capaciteit van 75 personen. Omdat deze capaciteit telkens overschreden werd, beslisten uitbater Lode Decapmaker en Heidi Vantomme in de toekomst tenten te verbieden. Een overcapaciteit veroorzaakt volgens Lode en Heidi vooral een tekort aan speelruimte, maar belast ook het sanitair.

Het sanitair bestaat uit 6 afzonderlijke toiletten, 5 douches en 26 kraantjes verspreid over diverse lavabo's en wasgoten. Eén toilet en één douche zijn toegankelijk voor rolstoelgebruikers. Ook een douchebrancard kan er gemakkelijk gebruikt worden. Bijzonder aan het sanitair is de waterverwarming. Die wordt gerealiseerd aan de hand van zonne-energie in combinatie met huisbrandolie. Nu is er voor het warm water een boiler van 800 liter voorzien. Dit is voldoende groot. Anderzijds zouden twee kleinere boilers waarschijnlijk interessanter zijn geweest omdat er regelmatig kleinere groepen verblijven. Dan zou er voor die kleinere groep slechts één boiler worden ingeschakeld, waardoor minder energie verbruikt zou worden. De keuze om op zonne-energie te werken, werd gestimuleerd door de provincie West-Vlaanderen. Zo kon tot 60 procent van de investering gesubsidieerd worden. Door de stijgende energieprijzen, komt zonne-energie goed uit want zo kan toch een lage verblijfsprijs blijven gehanteerd worden.

Op vlak van ecologie was er nog het idee zelf in waterzuivering te voorzien. Nu blijkt dat 't Lotegat in een zone ligt waar er riolering zal komen. Daardoor wordt deze investering overbodig. Ondertussen komt alles via een septische put gewoon in de gracht, wat in de piekperiode wel eens voor zwart water kan zorgen.

Stevig materiaal in het sanitair is volgens Lode heel belangrijk. Daarom heeft hij voor stevig verankerde en extra versterkte wasgoten gekozen. Die zijn gemaakt uit roestvrij staal van 2mm dik. Wasgoten in de han-

del te verkrijgen, zijn altijd 1mm dik. Door de dikte van 2mm is er geen afschot naar het afvoerroostertje. De oplossing daarvoor is het schuinhangen van de wasgoten. De kranen zijn drukknoppen. Ook hier was de stevigheid ervan doorslaggevend. Nog een voordeel is dat waterverlies beperkt wordt. De watertemperatuur wordt bepaald via de mengkraan die in een aparte stookkamer gemonteerd is.

Een andere tip die Lode en Heidi nog willen meegeven, is de verluchting. Verluchtingsroosters voor zowel aanvoer als afvoer van lucht zijn meer dan noodzakelijk, zeker wanneer onvoldoende ramen aanwezig zijn.

NJC DE WILDE EEND DRONGEN

Wie de fiche van Nautisch JeugdCentrum De Wilde Eend opvraagt via www.jeugdverblijven.be, zal vaststellen dat er voor een capaciteit van 40 personen 4 toiletten geregistreerd staan. Volgens vrijwilliger Bernard Eloy is dit niet helemaal correct. Behalve toiletten zijn er namelijk nog 4 urinoirs aanwezig, maar die worden door Toerisme Vlaanderen niet meegerekend. Urinoirs hebben nochtans het voordeel dat de toiletten proper blijven voor de vrouwen en dat het waterverbruik in urinoirs beduidend lager ligt. Ook het feit dat urinoirs op diverse hoogtes kunnen bevestigd worden, heeft als bijkomend voordeel dat zowel volwassenen als kinderen ervan kunnen gebruik maken. NJC De Wilde Eend is zowel lokaal van de zeescouts als jeugdverblijf type A. Het beschikt wel nog over 4 eenvoudige douches. Een mengkraan regelt de watertemperatuur aan de doorstromer, in de douches hangt een enkelvoudige kraan op volwassenenhoogte.

Netheid is een belangrijk aandachtspunt. Wekelijks komt iemand het gebouw, en het sanitair in het bijzonder, grondig onder handen nemen. Dit is onder andere te merken aan het budget dat gespendeerd wordt aan schoonmaakproducten. Van reukhinder in de toiletten is dus geen sprake.

Het afvalwater van de toiletten komt in de beerput terecht, de overloop ervan kwam vroeger in de Leie. Vandaag is alles gelukkig aangesloten op het openbaar rioleringsnet.

Wanneer in het sanitair blok ook elektriciteit aanwezig is, moet je rekening houden met het algemeen reglement op de elektrische installaties (AREI). In dit reglement wordt bijv. omschreven in welke mate elektrische installaties zoals stopcontacten bescherming moeten bieden tegen het binnendringen van vocht, vaste voorwerpen en aanrakingsgevaar.

Als er douches aanwezig zijn, is warm water aangewezen. Het water kan worden verwarmd op diverse manieren: via een boiler, een doorstroomapparaat, de centrale verwarming of met zonne-energie. Een doorstroomapparaat verwarmt enkel het water dat nodig is, terwijl een boiler het water constant op een bepaalde temperatuur houdt en dus voortdurend energie verbruikt. Een doorstromer op gas verdient de voorkeur op één op elektriciteit omdat ze voordeliger is. Valt de keuze op centrale verwarming, dan is een zomerstand een must, zodat in de zomer een deel van de verwarmingsinstallatie kan worden uitgezet. Zonne-energie is vaak nog aanvullend op de gewone verwarmingsinstallaties waardoor het een bijkomende investering vraagt.

DE WASGELEGENHEID

De kraantjes aan lavabo's en wasgoten zijn voorzien van leidingwater. Om het waterverbruik te beperken, zijn er enkele eenvoudige maatregelen mogelijk (zie ook HuisWerk 2). Zo kan je de kranen voorzien van bijvoorbeeld een bruismondstuk en het volume van de lavabo's beperken. Zijn de lavabo's of wasgoten voorzien van een overloop, dan kan je ook een stop voorzien. Als alternatief voor wasbakken kan je eventueel nog voor waskommetjes kiezen.

Lavabo's en spiegels kunnen op verschillende hoogtes gehangen worden, zodat ze ook bruikbaar zijn voor de kleinste kinderen. Daarnaast voorzien je best nog kapstokken, een droogrek of wasdraad, vuilbakjes en ruimte voor bijv. het plaatsen van een toiletzak.

HET TOILET

In een jeugdverblijf wordt bij voorkeur gekozen voor stevig materiaal. Ook voor toiletten geldt dit. Daarom geniet een toilet met een stevige wc-bril en een porseleinen spoelbak de voorkeur. Een andere mogelijkheid is een hangtoilet. De spoelbak zit dan verborgen achter een valse muur.

Qua onderhoud is een hangtoilet de beste keuze. Wanneer de wc-borstel en afvallemmer wordt opgehangen, kan de vloer op een snelle en grondige manier worden gekuist. Let hierbij wel op dat de eventuele ruimte voor rolstoelgebruikers niet wordt beperkt. Om toiletten van elkaar te scheiden en van deuren te voorzien, worden dikwijls panelen in volkern gebruikt. Deze panelen zijn kras- en vochtbestendig en gemakkelijk te reinigen. Urinoirs of plasgoten zijn dan weer praktisch voor mannen en voorkomen wildplassen. Anderzijds zijn ze vaak de oorzaak van hinderlijke geuren. Qua duurzaamheid wordt best geko-

zen voor spoelbakken voorzien van regenwater en/of met een spaartoets. Zo wordt het waterverbruik beperkt (zie ook HuisWerk 2).

Om verstoppingen in het toilet te vermijden, zijn voldoende brede afvoerbuizen met een goede hellingsgraad belangrijk. Ook een degelijk onderhouden spoelsysteem met voldoende debiet bij veelvuldig gebruik en een correct gebruik van de spaartoets voorkomen verstoppingen. Bovendien wordt het overmatig gebruik van toilet papier best beperkt. In jeugdverblijven met volpension worden hiervoor vaak speciale toilethouders bevestigd. Een rol toiletpapier komt op die manier alvast niet rechtstreeks in de pot. In zelfkook brengen groepen doorgaans het papier zelf mee. Als uitbater kan je de groep vragen rol per rol ter beschikking te stellen.

Jeugdverblijven die gebruik maken van een septische put, berekenen het volume ervan best op het piekgebruik. Kan je kiezen, dan voorzie je best meerdere kleine septische putten. Bij een eventuele verstopping blijft dan een aantal toiletten te gebruiken.

DE DOUCHE

Zoals eerder aangehaald, stijgt de vraag naar douches bij jeugdgroepen. Hierop inspelen betekent dus een extra troef voor het jeugdverblijf. Er kan daarbij gekozen worden voor groepsdouches of individuele douches. Groepsdouches zijn gemakkelijk in onderhoud, maar worden niet door elke groep gebruikt.

De keuze voor stevig materiaal primeert ook bij douches. Als kraan kan

gekozen worden voor een drukknop. Afstellen van de temperatuur kan centraal gebeuren of per kraan. Om eventuele schade aan de waterleiding te voorkomen, kan ook geopteerd worden om de leiding tussen kraan en douchekop in de muur te verwerken. Een lek kan in dit geval echter niet gemakkelijk hersteld worden. Tot slot wordt als scheidingsmuur en/of deur, ook in doucheruimtes regelmatig gebruik gemaakt van panelen in volkern. Douchegordijnen zijn schadegevoeliger en vragen extra aandacht. Om schimmelvorming te voorkomen, moet het gordijn na elke douchebeurt opgehangen worden.

Om het waterverbruik in de douches te beperken, kan voor een spaardouchekop gekozen worden (zie ook HuisWerk 2).

Voor een maximaal comfort wordt best een sas in de douche voorzien. Dit is een ruimte waar kledij en een handdoek op een droge manier achtergelaten kunnen worden. In deze zone bevindt zich best nog een antisliplaag. Uit veiligheidsoverwegingen kan de douchedeur best zowel van binnen als van buiten geopend worden.

Om het water na een douchebeurt gemakkelijk weg te krijgen, is een klokputje een goede oplossing. Dankzij een goed onderhouden klokputje is de kans op verstoppingen namelijk kleiner. Anderzijds kan het wel voor geurhinder zorgen wanneer het water erin volledig is verdampt. In geval van lange inactiviteit kan een laagje olie op het water een oplossing zijn.

Meer info vind je in de CJT-brochure "Bouwen aan een jeugdverblijf".

BIVAKHUIS DEKEN VERSTRAELEN ESSEN

Omdat het sanitair in Bivakhuys Deken Verstraelen niet aan de voorwaarden van het decreet 'toerisme voor allen' voldeed, besliste de beheerraad enkele jaren geleden het sanitair helemaal te vernieuwen en het comfort gevoelig te verhogen. Voor een capaciteit van 100 personen, waarvan 60 personen binnen en 40 personen in tenten kunnen overnachten, is er nu voldoende sanitair voorzien: 6 hangtoiletten, een toegankelijk toilet, een plasgoot voor 3 personen en 3 wasbakken met telkens 3 kraantjes. Verder vind je er 3 individuele douches en een groepsdouche met 4 douchekoppen. Niet slecht voor een type A, douches zijn zelfs geen vereiste.

Vanwaar de keuze voor een groepsdouche? Die was er in het verleden ook en werd frequent gebruikt. Bovendien vereenvoudigt een groepsdouche, volgens vrijwilligers Gert Jaspers en Eric Nelen, het wassen van jongere leeftijdsgroepen.

Onderhoud en stevigheid stonden centraal bij het ontwerp van het sanitair blok. Daarom vind je er een epoxy vloer, een plasgoot in aluminium en trespas voor de scheidingswanden. Op plaatsen waar water kan worden gespat, is de muur behandeld met epoxy verf. In tegenstelling tot vroeger is geen enkele tegel gebruikt en komen de scheidingswanden, zoals van de toiletten, iets van de grond. Hierdoor kan het kuisen vlotter gebeuren.

Om conform te zijn met de regelgeving, is voor regenwater een apart circuit voorzien en zijn de afvoerleidingen aangesloten op de riolering. Het verwarmen van water gebeurt met een gloednieuwe verwarmingsinstallatie op gas en zo voldoet het volledig warmwatercircuit aan alle voorwaarden van het legionellabesluit. Tot slot is ook de elektriciteit getoetst aan het algemeen reglement voor elektrische installaties. Daardoor hebben ze nu in de douches spotjes met een zeer lage veiligheidsspanning van 12 volt.